

Тўлиқ консолидациялаш усулида бош ташкилот ва унинг шуъба тадбиркорлик субъектларига нисбатан амалга оширилади. Мутаносиб консолидациялаш тўлиқ консолидациядан фарқ қилади активларга нисбатан асосан амалга оширилади. Асосан қўшма фаолият ҳисоботларини бирлаштиришда қўлланилади. Капиталдаги улушлар инвестор эгалигидаги тадбиркорлик субъектларнинг эгалик улушларини ва ўзаро тадбиркорлик субъектларининг мулк эгасининг, аъзосининг ёки иштирокчисининг улушларини англатиш учун кенг маънода қўлланилади. Бунда асосан инвесторнинг улуши назарда тутилади инвестиция объектининг соф активлари балансда алоҳида сатр, улуш сифатида акс эттирилади.

Хулоса ва таклифлар. Корпоратив бошқарув бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботини юришида тезкор ва ишончли ахборотга эҳтиёж сезади. Молиявий ҳисоботларни консолидациялашган молиявий ҳисобот шаклида юриштишнинг яна бир ўзига хос жиҳати ҳисобот маълумотларидан фойдаланувчилар учун хусусан инвестор акциядорлар учун бош компания молиявий ҳисобот кўрсаткичлари орқали унинг молиявий ҳолати ва унинг натижалари билиш имконияти мавжуд бўлади ва бир қанча назорат қилинувчи компаниялар устидан ягона маълумот олиш имконияти борлигидадир. Хулоса сифатида айтганда, мамлакатимизда бизнес бирлашувларнинг амалга оширилиш ва корпоратив бошқарувда, молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари асосида ҳисоботларни тайёрлашга боқичма-боқич ўтиш заруратини юзага келтиради ва натижада:

Биринчидан консолидациялашган молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари асосида амалга ошириш мамлакатимиз тадбиркорлик субъектлари учун халқаро капитал бозорларига қўшилиш имкониятини очадиган муҳим қадамлардан бири бўлади.

Иккинчидан молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари ундан ахборот фойдаланувчилар талабларидан келиб чиқиб тузилган бўлиб, бошқарув ва иқтисодий қарорларни қабул қилишда ҳам асосий мезон ҳисобланади.

Учинчидан хорижий капитални жалб этишда инвесторларга тақдим этилаётган маълумотларда субъект бошқарув ҳисоби ва молиявий ҳисоботларда молиявий ахборотлар шаффофлигини таъминлайди.

Тўртинчидан молиявий ҳисоботнинг халқаро стандартлари талаблари асосида тайёрланган консолидациялашган ҳисоботлар халқаро иқтисодий тилда ҳисоботларни тайёрлаш имконини беради.

Манба ва фойдаланилган адабиётлар:

1. Қўзиев И.Н., Авазов И. Консолидациялашган молиявий ҳисобот тузишининг назарий асослари. "Халқаро молия ва ҳисоб" илмий электрон журнали. № 4-5, август-октябрь, 2018 йил
2. Очилов И. МХХС талаблари бўйича суғурта компанияларида консолидацияланган молиявий ҳисоботни тузишни такомиллаштириш <https://uzjournals.edu.uz/interfinance Vol. 2020 : Iss. 2 , Article 26>.
3. Сигидов И., Настенко Д.А., Актуальные проблемы формирования консолидированной финансовой отчетности. Международный бухгалтерский учет 9 (255) – 2013
4. Плотников В.С. ва О.В Плотникова Анализ теоретических основ концепции консолидированной финансовой отчетности *Economic Analysis: Theory and Practice* ISSN 2311-8725 (Online) 11 (2016) 90–103
5. Д.В.Исаев, Т.К.Кравченко Автоматизированные системы формирования консолидированной финансовой отчетности Учебное пособие Москва – 2006 139 б
6. IFRS 3 Business Combinations <https://www.iasplus.com/en/standards/ifrs/ifrs3>
7. IAS 27 Consolidated and Separate Financial Statements <https://www.iasplus.com>
8. IFRS 10 Consolidated Financial Statements <https://www.ifrs.org/>

КОРХОНАНИНГ МОЛИЯВИЙ СТРАТЕГИЯСИНИ ИШЛАБ ЧИҚИШ ВА АМАЛИЁТГА ЖОРИЙ ЭТИШ

Саидназаров Фирдавс Абдуллоевич
ТДИУ докторанти

https://doi.org/10.55439/ECED/vol23_iss1/a38

Аннотация: Корхоналарнинг бозор муносабатлари шароитида бир маромда фаолият кўрсатиши жуда кўп омиллarga боғлиқ. Бундай шароитда узоқ муддатли молиявий мақсадлар ва вазифаларни белгилашда стратегик ёндошув амалга оширмасдан, инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш натижасида ҳарқандай барқарор натижага эришиши жуда қийин бўлади. Мақола турли соҳалардаги корхоналар ва айниқса "Ўзбекгидроэнерго" АЖнинг молиявий қарорлар қабул қилишдаги стратегик ёндошувни қўллаш моҳияти тасвирланган.

Калит сўзлар: стратегия, стратег, молиявий стратегия, рақобат, гидроэнергетика.

РАЗРАБОТКА И РЕАЛИЗАЦИЯ ФИНАНСОВОЙ СТРАТЕГИИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Саидназаров Фирдавс Абдуллоевич -
ТГЭУ докторант

Аннотация: Бесперебойная работа предприятий в рыночной экономике зависит от многих факторов. В таких условиях без стратегического подхода к постановке долгосрочных финансовых целей и задач будет очень сложно добиться каких-либо устойчивых результатов в результате реализации инвестиционных проектов. В статье описывается важность использования стратегического подхода к принятию финансовых решений предприятиями различных сфер, и в частности АК «Узбекгидроэнерго».

Ключевые слова: стратегия, стратег, финансовая стратегия, конкуренция, гидроэнергетика.

DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION OF THE FINANCIAL STRATEGY OF THE ENTERPRISE

Saidnazarov Firdavs Abdulloevich -
TSUE doctoral student

Annotation: The smooth operation of enterprises in a market economy depends on many factors. In such circumstances, without a strategic approach to setting long-term financial goals and objectives, it will be very difficult to achieve any sustainable results as a result of the implementation of investment projects. The article describes the importance of applying a strategic approach to financial decision-making by enterprises in various fields, especially JSC "Uzbekhydroenergo"

Keywords: strategy, strategist, financial strategy, competition, hydropower.

Кириш. Ҳар қандай иқтисодий тизимда рақобат муҳим ҳисобланади. Айниқса бозор муносабатлари шароитида корхоналар бозорда муқим жой олиши учун улар ўз стратегияларини ишлаб чиқишни тақозо этади. Булар орасида молиявий стратегия ҳал қилувчи ролга эга бўлади. Корхоналар молиявий стратегияларини тўғри ишлаб чиқиши ва уни амалга ошириши, корхона маблағларини оптимал бошқаришни таъминлайдиган, бу корхоналар рақобат муҳитида бозор таваккалчилиги шароитида “яшаб қолиш” қолаверса, ривожланишга катта омил бўлади.

Молиявий стратегия ҳар қандай корхонанинг юқори самарали молиявий фаолиятини таъминлашда улкан роль ўйнайди, чунки, бу унинг барча асосий фаолият йўналишларига таъсир қилади. У корхонанинг молиявий ресурслардан фойдаланишнинг мумкин бўлган йўналишини шакллантириш, жалб қилиш ва белгилашни ўз ичига олади.

Бизнеснинг глобаллашуви истеъмолчиларнинг талабининг тез ўзгариши ва товарларнинг яшаш даврининг қисқариши саноат корхоналари нафақат ташқи муҳитни таҳлил қилиш ва баҳолашга, келажакда унинг ўзгаришини прогноз қилишга, балки мувозанатни сақлайдиган стратегик бошқарув тизимини яратишга мажбур қилмоқда.

Мавзуга оид адабиётлар шарҳи. Стратегия атамаси иқтисодиётга ҳарбий фаолиятдан келиб чиқиб “жангда қўшинларни бошқариш санъати” (stratus” армия, “ago” етакчи) деган маънони англатади[1]. Кўпинча эслатиб ўтилган қадимги хитойлик стратег ва ҳарбий раҳбар Сунь Цзи унинг “Уруш ва бошқарув санъати”

рисоласида қўмондонларнинг турли вазиятларда ўзини тутишни аниқлайдиган стратегик моделларини кўрастиб ўтган.

Замонавий шароитда корхона стратегияси унинг ривожланишига йўналтирилган бўлиши керак, чунки, хўжалик юритучи субъект фаолиятида олдинга силжиш йўқлиги уларнинг бозордаги мавқеини йўқотишга олиб келади ва рақобатбардошликни оширишга ёрдам бермайди. Бунда корхона стратегиясини шакллантиришнинг моҳияти, принципларини ташкил этиш босқичларига эътибор қаратиш лозим бўлади.

Шундан келиб чиққан ҳолда корхоналар стратегиясини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш юзасидан излаш олиб борган иқтисодчи олимлар “стратегия” атамасига қуйидаги замонавий ёндошувларни келтириш мумкин. Чунки, А.Чандлер стратегияни корхонанинг узоқ муддатли мақсадларини унинг ҳаракат дастурини ва ресурсларни тақсимлашнинг устувор йўналишларини белгилаш усули сифатида баҳолашади[2], М.Портер стратегия ташқи имконият ва таҳдидларга ички кучли ва заиф томонларига жавоб бериш деб изоҳлайди[3]. Г.Минцберг эса, стратегия бошқарув қарорларнинг изчил, мувофиқлаштирилган ва яхлит тузилмаси деб қарайди[4]. А.Томпсон стратегияни белгиланган самардорлик кўрсаткичларига эришиш учун ҳаракатлар ва ёндошувлар тўплами деб таърифлайди[5]. П.Друкер эса стратегия бу-бизнес назариясини амалда тадбиқ этиш усули, унинг мақсади корхонага керакли натижаларга эришиш имкониятини беришидир деган таърифни келтиради[6].

Ҳозирги замонавий стратегиялаш назарияси ва амалиётига ҳисса қўшиб келатган

Россиялик иқтисодчи олим Владимир Квинтнинг стратегияга бирқатор тарифларни берган.

1) Стратегия-бу таълимотни излаш, ифода-лаш ва ривожлантириш тизими бўлиб, у изчиллик билан ва тўлиқ амалга оширилиганда узоқ муддатли муваффақиятни таъминлайди.

2) Стратегия – бу стратегик фикрлаш, чуқур билим ва интуиция асосида муҳитни, келгуси шартларнинг мажуд прогнозларини тизимли таҳлил қилиш натижасидир.

3) Стратегия бу – келажак ва номаълумлик парокандалиги орқали синовдан устуворликлар ва мақсадлар сари йўл бошловчидир. Бу ресурслар чекланганлиги баҳолаш орқали ҳужумнинг тўғри танланган йўналиши билан бойитилган донишмандликдир деб таъриф берилган[7]. Корхоналар фаолияти самарадорлигини таъминлашда корпоратив стратегияни шакллантириш ва амалга ошириш истиқболли молиявий режалаштиришнинг асоси бўлиб хизмат қилади. Бунда корхоналар миқёсида молиявий стратегияни шакллантириш учун, аввало, молиявий стратегиясининг моҳияти, принципларини ташкил этиш босқичлари ва бу борада эътибор қаратиш лозим бўлган жиҳатларни ўрганиб чиқишни зарурат қилиб кўяди. Шундан келиб чиққан ҳолда хўжалик субъектларида молия стратегиясини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш юзасидан изланишлар олиб борган олимлардан Россиялик иқтисодчи олим И.А. Лисовская компания молиявий стратегиясини корхоналар молиявий ривожланишига салбий таъсир этувчи омилларни нейтраллаштириш ва корхонанинг реал имкониятларини бошқариб бориш воситаси сифатида изоҳлайди[8]. Л.В. Бильконинг сўзларига кўра, молиявий стратегияси "... молиявий компонентнинг асосий кўрсаткичлари тузилмасида яхлит ривожланиш йўналишларини амалга ошириш орқали назорат қилинадиган молия соҳасидаги ташкилот фаолиятини ваколатли ва мувозанатли бошқаришнинг асосий элементи, шунингдек, муайян молиявий ноаниқлик ва чалкашлик шароитида иқтисодий муносабатларни давлат томонидан назорат қилиш тизимидир"[9] деб тарифлайди.

Шунингдек, украиналик иқтисодчи олим И.А.Бланк томонидан "Молиявий стратегия корхонанинг муҳим функционал стратегияларидан бири бўлиб, ташқи воситалар ўзгарувчанлиги шароитида узоқ муддатли молиявий мақсадларни шакллантириш, улар муваффақиятини таъминлашнинг энг самарали йўллари танлаш, молиявий ресурсларни шакллантириш ва улардан фойдаланиш йўналишларини коррективроқ қилиш йўлида молиявий фаолият ва молиявий муносабатларни ривожлантиришнинг барча асосий йўналишларини таъминлашни ўзида акс эттиради"[10] дея изоҳланади. А.И. Тимчен

ко Молиявий стратегия корхонанинг самарали ривожланиши, узоқ муддатли умумий ва молиявий мақсадларни амалга ошириш механизми таъминлашдир[11]. Иқтисодчи А.К.Вилкомир молиявий стратегияни келажакка мўлжалланган ва корхонанинг кенг кўламли вазибаларини ҳал қилишни ўз ичига олган молиявий сиёсатнинг узоқ муддатли йўналиши сифатида белгилайди[12].

Маҳаллай олимлардан Х.Асатуллаев молиявий стратегия - бу прогнозлаш, молиявий сиёсатни амалга оширишларда пайдо бўлаётган шароитларни яхшилаб ўрганиб ва кўриб чиқишга имкон беришини[13]. С.Элмирзаев Молиявий стратегия корхонанинг муҳим функционал стратегияларидан бири бўлиб, ташқи муҳит ўзгарувчанлиги шароитида узоқ муддатли молиявий мақсадларни шакллантиришини[14].

А.Бурханов молиявий стратегия корхона фаолиятининг энг муҳим томонларини қамраб олади, молиявий ресурсларнинг шаклланиши ва фойдаланишда зарур бўладиган ҳолатни олдиндан назорат қилишни таъминлайди, корхонанинг молиявий шароитини мустаҳкамлаш учун шароит яратади[15] деб тарифлар берилган.

Тадқиқот методологияси. Корхоналарда молиявий стратегияни ишлаб чиқиш ва амалиётга жорий этиш бўйича дунё олимлари ва иқтисодчилари томонидан олиб борилаётган тадқиқотларни ўрганиш, маълумотлар тўплаш, тўпланган маълумотларни таҳлил қилиш, мантикий фикрлаш каби иқтисодий тадқиқот усулларида кенг фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси. Дарҳақиқат, бугун жаҳон бозорида рақобат муҳити жуда чигаллашиб, ўзаро интеграция алоқалар чуқурлашиб, бозор топиш муаммоси глобал тус олаётган бир шароитда Ўзбекистонда компаниялар ва уларнинг таркибига кирадиган корхоналардан ўзларининг молиявий стратегияларини пухта ва мукамал ишлаб чиқишни тақозо этади. Республикамиз иқтисодиёти учун ўта муҳим йирик компаниялардан бири ҳисобланган "Ўзбекгидроэнерго" АЖ ҳам гарчи, ташкил бўлганига кўп бўлмаган бўлсада, унинг молиявий маблағларининг тўғри бошқарилиши бўйича молиявий стратегиясини яратиш ҳам ўта долзарб ҳисобланади. Шу жиҳатдан биз мақолмизда мазкур акциядорлик жамиятининг молиявий стратегиясини хусусиятларини таҳлил қилишга ҳаракат қиламиз.

"Ўзбекгидроэнерго" АЖнинг молиявий стратегияси дунёда тобора кучайиб бораётган глобал энергетик ўтиш даврида энергия тизимини ўзгартириш, келажакнинг тоза марказлаштирилган ва рақамли энергиясини яратишга қаратилган бўлиб, уни ишлаб чиқишда жаҳон ва мамлакатнинг иқтисодий ҳолати, макроиқтисо-

дий прогнозлар, шунингдек, энергетика сектори ва жаҳон энергетика компаниялари ривожланишининг асосий жаҳон тенденциялари инобатга олинган. Шу билан бирга мамлакатнинг асосий стратегик мақсад ва вазифалари ҳисобга олинган. Шунингдек, ишончли энергия таъминоти ва электр иншоотлари хавфсиз ишлашнинг таъминлаш, тоза энергия ишлаб чиқаришга йўналтирилган ҳолда электр энергияси ишлаб чиқишни барқарор ривожлантириш ва “Ўзбекгидроэнерго АЖ” қийматини оширишга қаратилган.

Электр энергия мамлакат иқтисодиётининг ривожланиши белгилайдиган асосий саноатдир. Ўзбекистон миллий иқтисодиёти ва аҳолисининг электр энергиясига бўлган эҳтиёжи, иқтисодий ривожланиш даражаси, энергия самарадорлиги ва энергияни тежаш билан белгиланади. Ушбу омиллар ўзаро боғлиқ ва биргалликда республикани ижтимоий иқтисодий ривожланишининг мумкин бўлган сценарияларини шакллантиради.

Бугунги кунда Ўзбекистонда мавжуд гидроэнергетика салоҳиятининг 23-24% ишлатилади, яъни, йилига 7 миллиард кВт.соат электр энергияси гидроэнергия станциялар томонидан республикада ишлаб чиқарилган бўлиб, бу барча электр энергиясининг 13 фоизни ташкил этади. Мамлакатда сув-энергетика ресурсларидан самарали фойдаланиш, замон талабига мос гидроэнергетика тизимида бошқарув усуллари жорий этиш зарурат бўлмоқда.

“Ўзбекгидроэнерго” АЖ Ўзбекистон республикаси сув энергетика салоҳиятини янада ривожлантириш ва мавжуд имкониятларидан

самарали фойдаланиш, гидроэнергетик салоҳиятини комплекс ўзлаштириш асосида гидроэнергетика соҳасини ривожланиш дастурларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш борасида республикадаги ягона ташкилот ҳисобланади. “Ўзбекгидроэнерго” АЖ мамлакатимизда табиий сув энергиясидан оқилона фойдаланиш янги ГЭСларнинг қуриш, мавжудларни модернизация қилиш борасида тизимли ишларини амалга ошириб келмоқда.

Ўзбекистон Президентининг 2017 йил 2 майдаги қарори билан 2017-2021 йилларда гидроэнергетикани янада ривожлантириш чоратадбирлари дастури маъқулланган эди. Бу дастурга жами 3 миллиард 400 миллион долларлик 65 лойиҳа киритилган бўлиб, шундан 34 таси янги қувватлар ташкил этиш, 31 таси мавжудларини модернизация қилишга қаратилган. Бугунги кунда 1 минг 100 мегаваттлик 12 та лойиҳа ишга туширилган. 950 мегаваттлик яна 20 та лойиҳа якуний босқичда амалга оширилмоқда.

“Ўзбекгидроэнерго” АЖ томонидан умумий қиймати 1 миллиард 420 миллион доллар бўлган 16 та лойиҳа режалаштирилган. Хусусан, 11 та янги гидроэлектрстанцияси қурилиб, 587 Мвт электр қуввати яратилади. Қолган 5 та лойиҳага кўра, мавжуд станциялар модернизация қилиниб, ишлаб чиқариш имконияти кенгайтирилади [13]. Жамиятнинг ислоҳ қилиш мақсадида, трансформация дастури ишлаб чиқилган. Бугунги кунда, асосий трансформация чора тадбирларидан бири ишлаб чиқариш йуналишини диверсификация қилиш ҳисобланади.

1-жадвал

“Ўзбекгидроэнерго” АЖ томонидан амалга оширилаётган трансформация тадбирлар

1.	“Ўзбекгидроэнерго” АЖ	2017 йил 18 майда ташкил этилди (ПФ-5044)
2.	Янги тизими	Сув энергетика ресурсларини бошқаришнинг ягона тизими шакллантириш
3.	Бошқарув яхлитлиги	“Ўзсвуэнерго” бирлашмаси ва “Ўзбекгидроэнерго” АЖ тизимидаги ГЭСлар бириктириш.
4.	Қурилиш ва модернизация	Янги гидроэлектрстанциялар қуриш ва ишлаб турганларни модернизациялаш
5.	Инвестиция	Халқаро компаниялар ва молия институтлари билан ҳамкорликни ривожлантириш
6.	Табиатни асраш	Сув ресурсларни самарали бошқариш
7.	Кадрлар	Кадрларни тизимли асосида тайёрлаш ва қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш

Манба: Тадқиқотлар натижасида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

Президент Шавкат Мирзиёев “Ҳозирги вақтда давлат иштирокидаги корхоналарнинг аксарияти молиявий барқарор бўлмаганлиги учун давлатга оғир юк бўлиб қолмоқда. Шунинг учун жорий йилдан барча давлат корхоналарини ислоҳ қилиш давстури амалга оширилмоқда. Жумладан Навоий кон-металлургия компанияси, “Ўзбекнефтегаз”, “Ўзбекгидроэнерго”, “Ўзавтосаноат” акциядорлик жамиятлари халқаро молия бозорига чиқиб, давлат кафолатисиз маблағ

жалб қилиш имкониятига эга бўлади” деб таъкидладилар [16].

Замонавий дунёда миллий ўзбек корхоналарида бозорда глобаллашув ва интеграция жараёнлари рўй бермоқда, бу эса молиявий стратегияни корхона молиявий жараёнларини стратегик бошқариш учун зарур восита сифатида ўрганиш долзарблигини оширади.

Корхоналарнинг фаолият кўрсатиш тенденциялари ва қонуниятларини таҳлил қилиш

MOLIYA VA SOLIQLAR

хамда стратегик тамойиллари асосида унинг рақобатбардошлигини ошириш зарурлиги баҳоланади. Барқарорлик - корхона фаолиятининг натижадорлигидан, рақобатбардош салоҳиятини амалга оширишдан, рақобатбардошлик эса – корхонанинг ишлаб чиқариш қувватларидан самарали фойдаланиш ҳамда рақобатбардош

маҳсулотни сотишдаги имкониятини белгилашдан иборат бўлганлиги учун, бу тушунчаларнинг бирга қўшилишини ҳисобга олиш, корхонага ўз рақобатбардошлигини оширишнинг оптимал стратегиясини шакллантириш имконини беради.

2-жадвал

“Ўзбекгидроэнерго” АЖ да рақамли трансформацияни амалга ошириш чора-тадбирлари

№	Бажариладиган тадбирлар
1	Ресурсларни режалаштириш орқали (Enterprise Resource Planning - ERP) ишлаб чиқариш жараёнларини такомиллаштириш
2	Гидроиншоотларни хавфсизлигини таъминлаш бўйича дастурий таъминот ишлаб чиқиш
3	Гидротехник иншоотнинг замонавий автоматик мониторинг тизимини яратиш (Supervisory Control And Data Acquisition - SCADA)
4	Гидротехник иншоотларни автоматик диагностика ахборот тизимини яратиш
5	Гидроэлектростанциялар ўртасида маълумотларни узатишни таъминловчи концепциясини ишлаб чиқиш (Energy Management System - EMS)

Манба: Тадқиқотлар натижасида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

Гидроэлектростанциялар томонидан ишлаб чиқариладиган электр энергияси Республика ички худудида ҳосил бўладиган сув захиралари ҳамда трансегаравий дарёлар орқали келадиган сув сарфлари миқдорига боғлиқ. “Ўзбекгидроэнерго” АЖ мавжуд ишлаб чиқариш қувватларидан фойдаланиш ҳолати бўйича 2020 йилда жамият таркибидаги гидроэлектростанциялар томониданишлаб чиқарилиши белгиланганрежадаги электр энергиясининг 6100

млн.кВт.соат бўлиб, амалда бу кўрсаткич 5020.5 млн.кВт.соатни (82 фоизни) ташкил этади. Режадаги кўрсаткичларнинг тўлиқ бажарилмаслиги сабабли йилнинг кам сувли бўлганлигидир. Гидроэлектростанцияларнинг ўрнатилган қувватидан фойдаланиш кўрсаткичи 2020 йилда амалда 1967,1 МВтга нисбатан 573,1 МВтни ёки 29.1 фоизни ташкил этган бўлса, бу кўрсаткич 2021 йилда 2004,5 МВт қувватига нисбатан 723,9 МВт ёки 36.1 фоизни ташкил этилган.

3-жадвал

“Ўзбекгидроэнерго” АЖ ишлаб чиқариш қувваатидан фойдаланиш даражаси

№	Маҳсулот номи	Ўлчов бирлиги	Қуввати	Қувватдан фойдаланиш			
				2019 й.	%	2020й.	%
1	Электр энергияси	МВт	1967,1	743,5	39%	573,1	29,1%

Манба: Тадқиқотчи томонидан “Ўзбекгидроэнерго” АЖ маълумотлари асосида тузилган.

“Ўзбекгидроэнерго” АЖ томонидан 2021 йилда маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми 6200 млн.кВт.соатни ташкил этилган бўлиб, бу кўрсаткич ўтган йилга нисбатан 1179,5 млн.кВт.соатга кўп ёки 123 фоизни ташкил қилади.

Маҳсулот ишлаб чиқаришда асосий омил бўлиб ҳисобланган сув ресурсларининг вегетация даврини инобатга олган ҳолда чорақлар кесимида ишлаб чиқариш кўрсаткичлари қуйидагича.

4-жадвал

“Ўзбекгидроэнерго” АЖнинг 2021 йил учун ишлаб чиқариш кўрсаткичлари

№	Кўрсаткичлар, бажариладиган ишлар, маҳсулот номи	Ўлчов бирлиги	2019 йил	2020 йил		2021 йил	Ўсиш, %	жумладан:			
				режа	амалда			1-чорак	2-чорак	3-чорак	4-чорак
I. Жамият бўйича											
1	Электр энергияси	млн.кВт.соат	6 512,9	6100,0	5 020,5	6 200,0	123%	909,7	2 011,3	2 103,0	1 176,1

Манба: Тадқиқотчи томонидан “Ўзбекгидроэнерго” АЖ маълумотлари асосида тузилган.

MOLIYA VA SOLIQLAR

“Ўзбекгидроэнерго” АЖ томонидан 2021 йилда маҳсулот сотиш ҳажми 1 330,4 млрд. сумни ташкил этган бўлиб, бу кўрсаткич ўтган йилга нисбатан 23,6 фоизга кўп миқдорни ташкил қилади. Жамият табиий монополия субъекти

сифатида мамлакат гидроресурсларидан фойдаланган ҳолда экологик тоза электр энергиясини ишлаб чиқаришга мослашганлиги сабабли, маҳсулот сотишдаги 100 фоиз улуш электр энергиясига тўғри келади.

5-жадвал

“Ўзбекгидроэнерго” АЖнинг 2021 йил учун маҳсулот (хизмат)лар кўрсаткичи

млрд, сўм

№	Кўрсаткичлар, бажариладиган ишлар, маҳсулот номи	2019 йил	2020 йил		2021 йил	Усиш, %	Жами тушум дағи улуши	Шу жумладан			
			режа	амалда				1-чорак	2-чорак	3-чорак	4-чорак
I. Жамият бўйича											
1	Жами соф тушум (эгри солиқларсиз)	1 216 244	1 310 005	1 075 859	1 330 429	23%	100%	194 482	432058	451881	252007
<i>шу жумладан, маҳсулот тури бўйича</i>											
2	Электр энергияси	1 216 244	1 310 005	1 075 859	1 330 429	23%	100%	194 482	32058	451881	252007

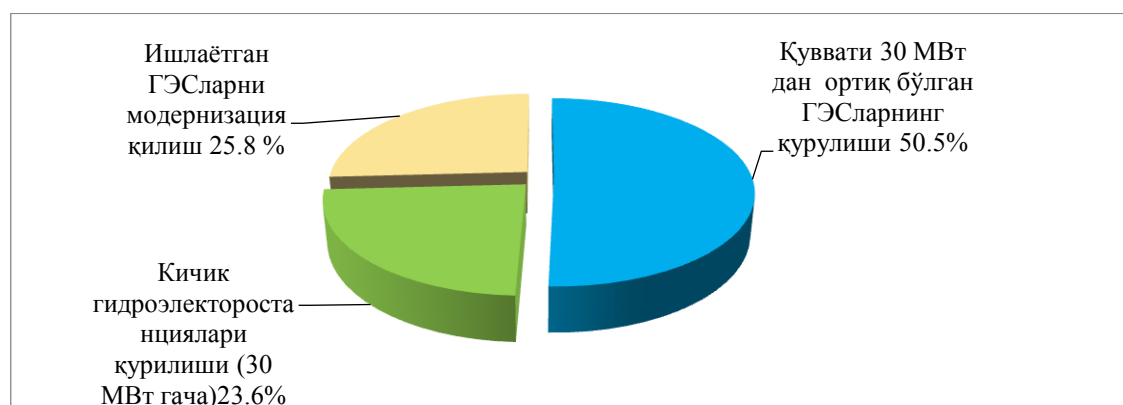
Манба: Тадқиотчи томонидан “Ўзбекгидроэнерго” АЖ маълумотлари асосида тузилган.

“Ўзбекгидроэнерго” АЖ таркибидаги гидроэлектр станциялар бўйича 2020 йилда жами сотишдан тушган соф тушуми 1 225,4 млрд. сўмни ташкил қилган. Мазкур кўрсаткич 2021 йил якунига кўра, 1 075,9 млрд.сўмни ташкил қилиши ўсиш суръати эса, 2020 йилга нисбатан 88 фоиз бўлиши кутилмоқда. Бунинг асосий сабаби юқорида айтиб ўтганимиз 2021 йилда республика дарё ва сув ҳавзаларидаги сув ҳажмининг ўтган йилларга нисбатан кескин тушиб кетиши сабаб бўлган.

Соҳани узоқ муддатли ривожлантиришни амалга ошириш учун гидроэнергетика лойиҳаларини молиялаштириш манбаларида “Ўзбек-

гидроэнерго” АЖ ГЭСлари томонидан ишлаб чиқариладиган электр энергиясини сотишдан, шунингдек, Хитой Халқ Республикаси молия институтларидан 2,697 миллион доллар, Россия Федерацияси - 55,76 миллион доллар. ва Халқаро тараққиёт ташкилоти - 6,46 миллион доллар маблағ жалб қилиш кўзда тутилган.

Бир вақтнинг ўзида катта ва кичик гидроэлектростанцияларни қуриш ва мавжуд гидроэлектростанцияларни модернизация қилишни таъминлаш учун лойиҳаларни мос равишда 50,5%, 23,6% ва 25,8% нисбатида молиялаштириш режалаштирилган.

1-расм. “Ўзбекгидроэнерго” АЖ томонидан лойиҳаларни молиялаштириш нисбати

Манба: Тадқиотчи томонидан “Ўзбекгидроэнерго” АЖ маълумотлари асосида тузилган.

Натижада йиллик электр энергияси ишлаб чиқариш ҳажмининг 1603 миллион кВт. соатга кўпайиши таъминланади, шу билан бирга “Ўзбекгидроэнерго” АЖ таркибида ишлаёт-

ган 61 ГЭС бўлади, умумий электр энергияси ишлаб чиқариш эса 9533 миллион кВт соатни ташкил қилади. Гидроэлектростанциялар томонидан ишлаб чиқариладиган электр энергияси

атроф муҳитга таъсири йўқлиги сабабли экологик тоза энергия ҳисобланади. Бугунги кунда Гидроэлектростанциялар фаолияти экологик мезонларга амал қилиш бўйича рухсат этилган чегаравий ташламалар (ПДС), рухсат этилган чегаравий чиқиндилар (ПДО), Рухсат этилган чегаравий зарарлар (ПДВ) ҳамда Сувдан махсус фойдаланиш учун рухсатнома (РСВ) каби норматив ҳужжатлари билан тартибга солинади.

Хулоса ва таклифлар. Амалга оширилган тадқиқотлар натижасида қуйидаги хулосалар тизимлаштирилди. Фикримизча жамиятда ислохотлар амалга ошириш орқали қуйидаги натижаларга эришиш мумкин:

- “Green energy” дастурини жорий этиш орқали, экологик тоза электр энергияни ишлаб чиқариш улушини ошириш;
- жамиятнинг иқтисодий ва молиявий самарадорлигини ошириш
- янги иш ўринларини яратиш;
- бошқарув тизимини такомиллаштириш;
- янги энергия тежовчи технологияларини ишлаб чиқариш жараёнига жорий этиш;
- бошқарув ва ишлаб чиқариш тизимларини рақамлаштириш орқали самарадорликни оширишга эришади.

Тармоқни ривожлантириш стратегиясини ишлаб чиқишнинг асосий вазифалари бўлиб, бизнингча қуйидагилар ҳисобланади:

- барча талабларни ҳисобга олган ҳолда истеъмолчиларни электр энергияси билан таъминлаш;
- тармоқнинг тезкор ривожланишига тўсқинлик қилувчи структуравий муаммоларнинг энг самарали ечимини таъминлаш;
- табиий ва сунъий очиқ сув оқимларини ривожлантириш стратегияси ва илмий-техник потенциали устувор йўналишлари реализацияси;

- устувор вазифаларни бажариш бўйича тадбирларнинг тартибини кучайтириш;

- фуқаролик жамияти тармоқ ва республикани ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг энг муҳим муаммоларини энг кам харажатлар билан хал қилишда қатнашиши учун қулай шароитларни яратиш;

- энергетика тизимида тартибга соладиган қувватларни яратиш;

- республикада ишлаб чиқаришни локализация қилиш билан замонавий гидроэнергетика ускуналаридан фойдаланиш каби ва шу кабилар.

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, корхонани самарадорликка эришиш учун, аввало, бошқарувнинг мақсадлари, шунингдек, воситалари ва унга эришиш усулларини аниқ белгилаб олиш зарур. Юқори сифатли ва рақобатбардош маҳсулотларни энг кам харажатлар асосида ишлаб чиқариш энг кўп даромад олишни таъминлаб, инқирозга учрашдан сақлайди ҳамда ҳар бир корхонанинг асосий вазифаси ҳисобланади. Стратегиянинг барча вазифалари ушбу мақсад амалга ошишига хизмат қилиши лозим.

Шундай қилиб, замонавий корхоналар маълумотларини таҳлил қилиб, маълум стратегик бошқарув усуллари орқали корхонанинг молиявий бошқарувини такомиллаштириш жараёнини фаоллаштириш керак. Айни пайтда бу нафақат янги услубий ёндашувларни ишлаб чиқиш, балки корхонада мавжуд молиявий ечимлар тизимини ўзгартириш ва уларни келажакда энг кам ҳавф билан модернизация қилишдир. Услубий ёндашувларни амалиётда қўллаш корхона ҳолатининг молиявий кўрсаткичларини баҳолашнинг тўғрилигини оширади. Молиявий ҳолатни ҳар томонлама батафсил таҳлил қилиш сизга корхонанинг молиявий ресурсларини яхшилаш мақсадида тегишли стратегияни ишлаб чиқишга имкон беради.

Манба ва фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Сунь Ци Уруш ва бошқарув санъати "Нева" нашриёт уйи, 2003. - 160 б.
2. Chandler, Alfred D. *Strategy and Structure: Chapters in the History of the American Industrial Enterprise* / Chandler, Alfred D. - Cambridge, MA: MIT Press, 2016.
3. М.Портер *Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов* - М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. 454 с.
4. Минцберг, Г. *Школы стратегий* / - СПб.: изд-во Питер, 2000. - 336 с.
5. Томпсо А.А., Стрикленд А. Дж. *Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии: Учебник для вузов*. - М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. - 576 с.
6. Друкер, П. *Задачи менеджмента в 21 веке* / П. Друкер. - М.: Издательский дом Вильямс, 2000. - С. 103-104
7. Квинт В.Л. *Стратегиялаш назарияси ва амалиёти: дейджест*. / Тошкент: Тасвир, 2018.- 160 б.
8. Лисовская И.А. *Методология формирования финансовой стратегии Российских компаний. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора экономических наук*. - М., 2009. - С. 4.
9. Билько Л.В. *Финансовая стратегия как важная составляющая общей стратегии компании Экономика и социум*. - 2018. - №1(44). - С.122-125.
10. Бланк, И.А. *Финансовая стратегия предприятия*. - К.: «Ника-Центр», «Эльга», 2018. - 239 (711 с.)
11. А.И. Тимченко, *Методы и инструменты разработки финансовой стратегии организации. Journal of Economy and Business*, vol. 7 (77), 2021
12. А.К.Вилкомир *Сборник научных работ серии «Финансы, учёт, аудит»*. Вып. 20 / ГОУ ВПО «ДОНАУИГС». - Донецк: ДОНАУИГС, 2020. - 233 с.
13. Х.Асатуллаев, Б.Турсунов, А.Маманазаров. *Корхоналарни ривожлантириш стратегияси. (Маърузалар матни)*.- Т.: 2019, 224 бет. (520 бет.)
14. С.Элмирзаев, Ҳ.Аҳмедов. *Корпоратив молия стратегияси. Дарслик*. - Т.: 2019 йил, 18 б. (200 бет.)
15. Бурханов А.У., Ҳамдамов О.Н. *Молиявий менежмент Дарслик-Т:2020 йил 468 бет.*
16. Мирзиёев Ш.А. *Янги Ўзбекистон стратегияси Тошкент:“Ўзбекистон” нашриёти, 2021 й.464 бет.*
17. uzgidro.uz